

HET KERKGEBOUW
ALS FEMINIEN WEEFSEL VAN ZINGEVING

5 MEI – 16 SEPTEMBER 2018
BRUGGE, HEILIGE MAGDALENAKERK

CURATOR: SYLVAIN DE BLEECKERE VOOR MEN(S)TIS VZW

COÖRDINATOR: KOEN DEKORTE VOOR YOT VZW

PRESENTATIENOTA

A G O R A

1 KORTE BESCHRIJVING EN HOOFDDOEL

AGORA is een conviviaal project in het kerkgebouw van de Heilige Magdalenakerk te Brugge met als voornaamste hoekstenen *'weefsel van menselijkheid', 'beeldend denken als zingeving', 'herwaardering van een religieuze ruimte met respect voor de overgeleverde identiteit' en 'ruimtelijk weefsel voor ontmoeting, creatie en contemplatie'*.

HET HOOFDDOEL is de organisatie van een meerlagig event in het feminiene kerkgebouw. Het event stimuleert de persoonlijke betrokkenheid van de bezoekers van alle leeftijden, van zowel de omwonenden als de toeristen. Het gebeuren zelf evolueert tijdens de duur van het event. Het omvat een tijdelijke tentoonstelling van hedendaagse feminiene kunst en een waaier van kleinschalige, maar unieke voorstellingen. Hierdoor transformeert de kerkrimte in een zone van ontmoeting, beleving, creatie en contemplatie. Het hele gebeuren wordt gedocumenteerd in een publicatie waarin het event dient als inspirerend model voor de creatie van zones van zin in kerkgebouwen zodat die een nieuwe toekomst kunnen krijgen als generator van humaniserende stedelijkheid.

De naam **agora** verwijst naar het eerste democratische model van samenleving in de oud-Griekse stad Athene en verbindt die oude en blijvende betekenis met de feminiene oerbetekenis van de gotiek en de neogotiek. In neogotische Heilige Magdalenakerk komen beide betekenissen samen waardoor er een open huis ontstaat waar mensen kunnen bijdragen tot zingeving en humanisering.

De benaming **feminien** heeft betrekking op het hele project, het gebouw en de onderdelen van het programma. *Feminien* is meer dan een synoniem voor *vrouwelijk*. *Feminien* duidt op een kwaliteit die aanwezig is in de samenleving, de cultuur, de religie en de kunst. Die kwaliteit verwijst naar een levenshouding, een wijze van omgaan met mensen en dingen. Die *feminiene* kwaliteit getuigt van verwevenheid en verbondenheid, van geborgenheid en het zich thuis voelen, van het zorgzaam omgaan met alles wat kwetsbaar is, van gastvrijheid en openheid. Esthetisch gezien staat *feminien* voor een lijn die spreekt van beweging en het fluïde leven. Ze relateert de rechte lijn van het harde denken, handelen en ontwerpen. De neogotische kerkarchitectuur van de Heilige Magdalenakerk komt voort uit die *feminiene* esthetiek. Het project **AGORA** treedt in dialoog met die belangrijke en inspirerende kwaliteit van het kerkgebouw. Dat gebeurt concreet door een expositie van hedendaagse kunst, de inrichting van een verhalenkamer en een filmstudio.

A G O R A



Tekening van Marleen Mertens als voorstudie voor de installatie *Humana* in het kader van het project AGORA.

2 DE TWEE ACTOREN VAN HET PROJECT

Het project **AGORA** ontstaat uit de samenwerking van actoren, met name de vzw's Men(S)tis en Yot.



Men(S)tis is de naam van een vzw, een initiatief van Sylvain De Bleekere. In de vzw komen twee krachtlijnen van zijn werk samen op een punt waar ze elkaar versterken. Het project **AGORA** is zo een punt.

De EERSTE krachtlijn bestaat uit het academische werk van Sylvain De Bleekere. Hij heeft dat ontwikkeld binnen de Faculteit Architectuur en Kunst, Universiteit Hasselt. Hij doceerde er cultuurfilosofie vanaf 1977. Als doctor in de wijsbegeerte bouwde hij zijn onderzoek uit tot een filosofie van het leven in relatie tot kunst en religie. Centraal staat daarin het humaan fenomeen 'zingeving', onderbouwd met de concepten 'levensbeschouwing', 'beeldend denken' en 'democratische samenleving'. Hij publiceerde in verschillende talen, en gaf lezingen voor diverse groepen in Vlaanderen en Nederland, en voor enkele internationale congressen (zie voor een uitgebreide bibliografie: www.menstis.be/blog).

De verdieping en de synthese van zijn academisch werk resulteerde in het boek *Levensbeschouwing democratisch belicht* (Pelckmans, 2015). Daarin bakent hij de originele betekenis van het fenomeen levensbeschouwing af tegenover die van het wereldbeeld en de ideologie. Hij maakt van levensbeschouwing de hoeksteen van **een hedendaagse filosofie van het leven**. Daarin verankert hij de kunst van de Griekse tragedie in de twintigste-eeuwse kunst van de cinematografie. Daarbij herinterpreteert hij *het Bijbelse narratief van de schepping* in het postmoderne neologisme van *de Lichtaard* en ent hij *de praxis van zingeving* op de religieuze kern van het christelijke narratief van de Incarnatie.

De link van **AGORA** met **het concept van de moderne, democratische samenleving** betreft het onderzoek naar 'democratie en architectuur'. Daaruit is het doctoraat ontstaan over *de herbestemming van kerkgebouwen vanuit de optiek van de conviviale samenleving en de discipline van de architectuur*, met zijn oud-student Roel De Ridder als doctorandus. Het was het eerste doctoraal onderzoek van die aard in Vlaanderen en Nederland. Dat onderzoek resulteerde ook in het boek van De Bleekere en De Ridder, *Het open kerkgebouw*. Het opent met een voorwoord van Johan Bonny, bisschop van Antwerpen. In het boek krijgt het concept van *het kerkgebouw als Gods Huis* een update

A G O R A

vanuit het concept van **AGORA**, hoeksteen van de oud-Griekse democratische samenleving. Voorts leidde het onderzoek binnen het kader van het genoemde masterseminarie in de internationale publicatie van Sylvain De Bleekere en Sebastiaan Gerards, *Narrative Architecture. A Designer's Story* (Routledge, NY, 2017). Hier krijgt **het postmoderne concept van narrativiteit** inhoud en betekenis via beeldend denken, architectuur, democratie en publieke ruimte.

levensbeschouwing
democratische ruimte
kerkgebouw
narrativiteit
zingeving

De TWEEDE krachtlijn van Men(S)tis betreft het werk van De Bleekere rond de kunst van de cinematografie met aandacht voor de fenomenen *religie en spiritualiteit*. Men(S)tis heeft zichzelf namelijk als missie gesteld om bij te dragen tot het onderzoek naar hoe het fenomeen religie verschijnt in het hedendaagse beeldcultuur via de kunst van het bewegende beeld. Daar De Bleekere dit onderzoek niet kon uitvoeren binnen de limieten van zijn academisch werk aan de Faculteit Architectuur en Kunst, en omdat hij dat onderzoek wilde uitvoeren in directe dialoog met de levende hedendaagse beeldcultuur en met hen die zich bewegen in het niet-academische werkveld van opvoeding en onderwijs, heeft hij Men(S)tis vzw opgericht.

De werking van Men(S)tis is begonnen in 1983. Eerst richtte de organisatie zich op thematische filmstudiedagen voor leerkrachten. In het kader van de viering van de tiende studiedag op 2 maart 1992, organiseerde Men(S)tis voor de eerste maal *De Dag van de Religieuze Film* onder het moto: 'Een feest voor oog en geest'. In 2017 vond de 26ste editie plaats. Men(S)tis kiest bewust voor de benaming 'religieus', juist om, tegen een bepaalde geest van de tijd in, de uitdaging aan te gaan om actief te zoeken naar de betekenis van dat door en door menselijke fenomeen in de wereld van de 21ste eeuw.

Men(S)tis bestaat bovendien uit een eigen website met de rubrieken De Dag, Blog, FilmFocus, Producties, Uitgeverij: www.menstis.be. Men(S)tis ontwikkelt ook kleinere artistieke projecten zoals *Clair-Obscur*. Het project **AGORA** is een nieuw project dat in 2018 kan worden gerealiseerd door een eerste, nauwe samenwerking met Yot vzw.

AGORA



Het project **AGORA** sluit naadloos aan bij de werking van Yot. Deze vzw situeert haar werking sinds 2002 (Brugge cultuurhoofdstad Europa) in en rond de Heilige Magdalenakerk te Brugge. Yot neemt in Vlaanderen het voortouw om experimenteel en creatief na te denken over de toekomst van de kerkgebouwen in Vlaanderen in het algemeen, maar in Brugge in het bijzonder. Die toekomst ent zich op de conviviale of agorische ruimte van het kerkgebouw. Het gebouw vindt immers zijn oorsprong en wezen in de ontwikkeling van een unieke, architecturale gemeenschapsruimte. De werking van Yot is dan ook terecht opgenomen in de al genoemde, wetenschappelijk onderbouwde publicatie over het verleden, heden en toekomst van de parochiekerken in Vlaanderen: *Het open kerkgebouw* (Pelckmans, 2014) van Sylvain De Bleeckere en Roel De Ridder.



De neogotische Heilige Magdalenakerk van Brugge, de werkplaats van Yot.

Yot heeft reeds een eigen en eigenzinnige traditie uitgebouwd die *hedendaagse kunst en architectuur benadert vanuit de optiek van zingeving en religie*. Ze schept een eigentijdse gemeenschapsruimte die optreedt als een duidelijke exponent van de collectieve wil om bij te dragen tot een leefbare en zinscheppende verstedelijking. Dat gebeurt concreet via een artistieke praxis van herwaardering van een belangrijk stuk cultureel erfgoed.

A G O R A



MAGDA

Studenten architectuur denken na over de herwaardering van de Heilige Magdalenakerk tot een 'genereuze ruimte' (concept Tom Callebaut).

Met het recente project **MAGDA** (2016) voegde Yot nog een nieuw hoofdstuk toe aan haar verhaal van de toekomst van de conviviale ruimte die het kerkgebouw is. Met dit project is het denkproces over de toekomst van de Heilige Magdalenakerk in een stroomversnelling gekomen. Het project **AGORA** incorporeert dat aan de gang zijnde denkproces.

Op het snijpunt van hedendaagse kunst, erfgoed en de joods-christelijke traditie waagde Yot zich bij haar ontstaan aan '*een experiment rond ruimte, mens en religie*'. Na tien jaar werking begon Yot in 2013 een proces van vernieuwing en verdieping van haar werking. Dat resulteerde in een vernieuwde missie waarin de stad een hoofdrol krijgt. Het nieuwe Yot wil in de stad '*een open ruimte zijn en creëren, een laboratorium voor levensbeschouwelijk experiment*' (Nota *Het nieuwe Yot*, 2013). Met de baseline '*labo levensbeschouwing-ruimte-perspectief*' drukt het nieuwe Yot haar spirituele, experimentele en maatschappelijke ambities uit. In dat labo voor levensbeschouwing en ruimte voor perspectief, krijgt de expliciete keuze voor de stad een concrete invulling. Zelf verwoordt het vernieuwde Yot haar keuze voor *het thema stad* als volgt:

We hebben niet enkel de stad als fysieke ruimte van straten en huizen op het oog. Het gaat hier misschien nog vóór alles om de stad als metafoor van leefgemeenschap, als smeltkroes van ideeën en identiteiten, forum en oefenplek voor levensbeschouwing. Deze eigen samenlevingsvorm van de stad noemen we de ziel van de stad. (Idem)

Yot concretiseerde haar vernieuwde missie reeds in het project *Stadsgieren*, waarin de gelijknamige roman van de Brugse auteur Rudy Masschelein een hoofdrol speelt, alsook in het genoemde architectuur- en tentoonstellingsproject **MAGDA**.

Het project **AGORA** sluit naadloos aan bij de stedelijke missie van het nieuwe Yot die de regie voert over een belangrijke Brugse locatie, de Heilige Magdalenakerk, met aan voorzijde het

A G O R A

plein gevormd door de Stalijzerstraat en de Schaarstraat, en aan de achterzijde het Koningin Astridpark met kiosk. Voor de plaatselijke bewoners kan de Heilige Magdalenakerk samen met het park het kloppend ruimtelijke hart van hun stedelijke buurt vormen, terwijl de locatie ook via het Astridpark en de nabij gelegen Vismarkt verbonden is met het toeristische hart van de stad. Het project **AGORA** stelt zich tot doel om zowel de bewoners als de toeristen samen te brengen.

labo voor
levensbeschouwing

ruimte voor
perspectief

AGORA

3 VERANKERD IN DE STAD BRUGGE

De twee actoren, Men(S)tis en Yot, verankeren het project **AGORA** in de missie van de stad Brugge omtrent erfgoed en stedelijkheid via kunst en publieke ruimte.

De stad Brugge is door zijn historische ontwikkeling de erfgoedstad bij uitstek in Vlaanderen. In haar beleid is het creatief en verantwoord omgaan met dat erfgoed ook een prioriteit.

Zorg om erfgoed staat niet los van de hedendaagse reflectie over stedelijkheid. De stad activeert en kanaliseert die publieke reflectie onder andere via de organisatie van *de Triënnale Brugge*. Via reflectie en ervaring, opgewekt door hedendaagse kunst en architectuur, wilt de stad bijdragen tot *actuele, internationale streven rond de vraag naar een leefbare stedelijkheid* (globale verstedelijking).

De stad Brugge wil die actieve reflectie implementeren binnen haar eigen, specifieke terrein, dat van de historische stad met haar middeleeuwse karakter. Conceptuele hoekstenen zijn: *de publieke ruimte, actief burgerschap*. Die optiek ent zich op de ontwikkelingen in de stedenbouwkunde zoals die in kaart werden gebracht in de recente publicatie in een redactie van Schram e.a. *Stadsperspectieven. Europese tradities in de stedenbouw* (Van Tilt, 2015). Stedenbouw met zijn planning van bovenaf en zijn engineering van data verschuift in de richting van wat Michiel Dehaene 'verstedelijkingskunde' noemt (Idem, 296-312). Sylvain De Bleekere werkte mee aan die publicatie met de bijdrage: *De januskop van de stad in de Belle Epoque* (Idem, 144-159). In de reeds eerder vermelde publicatie *Narrative Architecture. A Designer's Story* (Routledge, NY, 2017) heeft De Bleekere samen met co-auteur Gerards, de doelstellingen van de Triënnale Brugge 2015 ook gethematiseerd en geïllustreerd.

Het project **AGORA** schrijft zich in in het werk aan de stedelijke dynamiek van de levende stad Brugge met haar eigen verleden, heden en toekomst. **AGORA** levert daartoe een eigen originele bijdrage. Het project ent zich ook expliciet op het Brugse erfgoed, met name op de neogotische architectuur van de Heilige Magdalenakerk en op de traditie van het kantwerk.

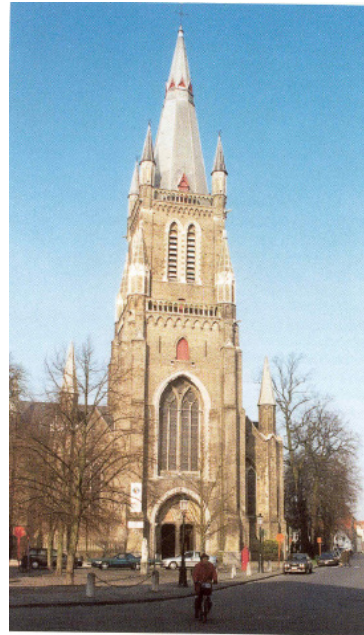
Het project belicht in het kerkgebouw de *neogotiek* als het unieke *architecturale weefsel van verticaliteit, licht, kleur, klank, sculptuur en theater, een totaalkunstwerk waardig* en dit alles in dienst van een collectieve en gastvrije, *moederlijke* ruimte van zingeving. Dat *feminiene, multi-zintuigelijke* karakter krijgt in het hedendaagse postmoderne cultuurbewustzijn een echte herwaardering.

Wat het Brugse erfgoed van *het kantwerk* betreft, bekleedt in **AGORA** de hedendaagse textielkunst een hoofdrol. Ook de metafoor van het project, *het weefsel*, verwijst naar de oude traditie van het Vlaamse kunstambacht van het kantwerk met Brugge als centrum. Het was en is nog steeds *een feminiene kunst, sterk verankerd in het alledaagse wonen*. Bovendien worden *de gotiek en de neogotiek* als expressie van *architecturaal kantwerk* beschouwd.

AGORA

Concreet situeert **AGORA** zich ruimtelijk in en rond de Brugse neogotische Magdalenakerk. De locatie omvat:

- 1) het kerkplein met *Homeless Jesus* van Timothy Schmalz;
- 2) het kerkgebouw zelf waar zich de modules van het project zelf situeren;
- 3) de groene zone van het stadspark met kiosk.



Het kerkplein
aan de Heilige Magdalenakerk
van Brugge



Homeless Jesus van de Canadese kunstenaar Timothy J. Schmalz op het kerkplein aan de Heilige Magdalenakerk van Brugge

4 DE MODULES

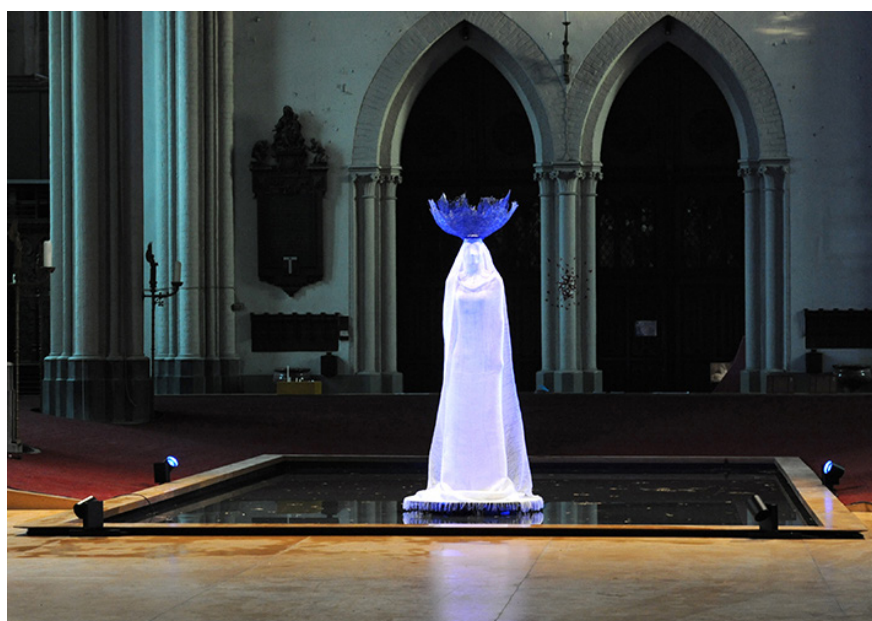
Er zijn een vaste module, namelijk de expositie, én twee modules 'interacties'.

TRIO VAN HEDENDAAGSE KUNST

De expositie bevat twee creaties van hedendaagse kunst, die een dialoog aangaan binnen hun gemeenschappelijke betekenisruimte.

HUMANA van Marleen Mertens

De textielkunstenaar Marleen Mertens maakt een nieuwe creatie in het kader van het project **AGORA**. Het werk heet *Humana* en wordt geplaatst boven het spiegellende watervlak in de Heilige Magdalenakerk. Het werk bezit een feminiene en poëtische aura. Het onderlijnt het feminiene karakter van het neogotische kerkgebouw. Het sluit aan bij de Brugse textieltraditie en legt een betekenislink met de *Madonna van de Tederheid* van Jan De Wachter; de aanwezigheid van textiel geeft immers aan het schilderij een driedimensionale werking. Via de textielkunst wordt er een directe link gelegd naar de feminiene basismetaphor van het weefsel, waarin de democratische grondgedachte van *de gemeenschap als humaniserend weefsel* resoneert. Die grondgedachte staat centraal in het hele project. *Humana* dient dan ook als uitgangsbord voor het hele project.



Het beeld HUMANA in de Heilige Magdalenakerk tijdens het Project Agora.
Foto: Jef Van Eynde.

DE MADONNA VAN DE TEDERHEID van Jan De Wachter

Het hedendaagse schilderij *De Madonna van de Tederheid* van Jan De Wachter krijgt tijdelijk een nieuwe locatie in het kerkgebouw. Het werk evocert het feminiene karakter van het christendom dat, niettegenstaande de eeuwenoude dominante mannelijke karakter van de Kerk, verbonden is geweest met de volkdevotie rond Moeder Maria én met het iconentype van de Heilige Moeder met Kind. De Wachter herinterpreteert dit feminiene christelijke type vanuit de beeldtaal die eigen is aan de hedendaagse kunst. In een aparte kamer kan de bezoeker stil verwijlen bij het schilderij. Een *aparte soundscape* ondersteunt de gewijde stilte in de kamer. Jan De Wachter creëert eveneens via een ruimtelijk en tevens kunstzinnig, bezinnend pad een weefsel van betekenis tussen *Humana* en *de Madonna van de Tederheid*.



Foto: Jef Van Eynde

BEELDWEG Alles Goed? Jan De Wachter!

Jan De Wachter creëert in het kerkgebouw een nieuwe beeldweg die de bezoeker begeleidt van *Humana* tot aan de kamer met de *Madonna van de Tederheid*. Het betreft een meervoudige installatie dat een belevingsparcours schept voor de toeschouwer. De kunstwerken die samen de installatie vormen, stralen tederheid uit zowel door de esthetica van hun materiaal en verschijning als door hun spirituele uitstraling. Ze begeleiden de schouwende 'beeldganger' naar een heel persoonlijke ontmoeting met de *Madonna van de Tederheid*.

A G O R A

INTERACTIES

FILMSTUDIO LICHTAARD

Iedere bezoeker kan deel uitmaken van de filmstudio. Iedere bezoeker kan met de smartphone zijn of haar **AGORA**-moment filmen. Ieder filmpje heeft een duur van 1 à 2 minuten. De filmpjes worden verzameld en gepost op de website van Men(S)tis/Producties/Agora in een mozaïek. Daarnaast is er de productie van een professionele kortfilm *Van Humana tot Madonna*. Het legt het project **AGORA** vast in een kortfilm van 3 minuten waarvan het beeld een triptiekvorm heeft. De regisseur is Kristof Hoornaert.

DE VERHALENKAMER

In de kerk komt een tijdelijke verhalenkamer die openstaat voor iedereen, jong en oud, vertellers en luisteraars. Inhoudelijk ondersteunt deze module de basisgedachte van het project **AGORA**: het kerkgebouw als generator van zingevende verhalen, geënt op *de wezenlijke narratieve dimensie* van het menselijk bestaan in het algemeen en van de Bijbelse tradities van het jodendom en het christendom in het bijzonder. In de *Verhalenkamer* vinden de volgende activiteiten plaats:

- Een *vrij podium* voor individuele verhalenvertellers uit de buurt en de hele stad, die zich vooraf kunnen melden.
- *Gastoptredens*.
- *Verhalen* gebracht op uitnodiging van Yot en Men(S)tis.
- *Verhalenclub* waarin iedereen kan meeschrijven aan 'Het verhaal van Serafijntje', een kettingverhaal.

Iedereen kan zich aanmelden om zich in te schrijven in de agenda van de *Verhalenkamer* op een woensdag- of zaterdagmiddag. Er zijn circa 40 momenten beschikbaar tijdens de duur van het project **AGORA**. Vertellers kunnen zich melden via agorabrugge@gmail.com. Na ieder moment in de Verhalenkamer is de mobiele koffiebar open. Daarnaast kan iedereen in de Verhalenkamer zijn of haar **AGORA**-moment neerschrijven op een kaartje. De kaartjes worden verzameld aan een wand.

A G O R A

5 PUBLICATIES EN REALISATIES

In het kader van het project **AGORA** publiceren Men(S)tis en Yot drie A6-kaarten: een gebedskaart met het beeld van de Madonna van de Tederheid, en twee briefkaarten van Humana. De bezoekers kunnen zich die kaarten aanschaffen aan de balie aan 2 EUR per stuk of aan 5 EUR voor de drie samen. Door ze aan te kopen, steunen de bezoekers het project dat volledig gratis is te bezoeken en te beleven.

In de context van het project **AGORA** verschijnt na afloop van het hele event een boek met de ervaringen en de resultaten van het project. Dat kan inspirerend zijn om gelijkaardige initiatieven te nemen in andere parochiekerken.

Er worden publicaties voorzien in de regionale en Vlaamse media onder andere via interviews. Iedereen kan het project tijdens de duur ervan volgen via de website van Yot.

De kortfilm *Van Humana tot Madonna* verschijnt op vimeo.com, en op de website van Men(S)tis en Yot.

Iedereen kan het project tijdens de duur ervan volgen via de website van Yot/Agora. De filmpjes met de Agoramomenten van de bezoekers zijn te zien op de website van Men(S)tis/Producties.

www.yot.be

www.menstis.be